

Математичне моделювання електротехнічних систем

Лекція 2

Структура системи

Під структурою системи розуміється організація системи з окремих елементів з їх взаємозв'язками, які визначаються розподілом функцій і цілей, що виконуються системою.

Структура – це спосіб організації цілого з складових частин.

Ефективність структури визначається якістю, значенням, формою і змістом її складових частин, а також місцем, який займають вони в цілому, і відносинами, що існують між ними.

По принципах управління і підлеглості розрізняють структури:

- централізовані;
- децентралізовані;
- змішані.

Децентралізована система: вирішення окремими елементами системи приймаються незалежно і не коректуються системою більш високого рівня.

Централізована система: завдання окремим елементам системи видаються лише одним елементом більш високого рівня.

У змішаній системі деякі функції або етапи виконуються по централізованій системі, а інші – по децентралізованій.

По числу рівнів ієрархії розрізняють системи:

- однорівневі;
- багаторівневі.

Багаторівневі можуть бути однорідними і неоднорідними.

По виконуваних функціях і цільовому призначенні розрізняють системи:

- фізичні;
- економічні;
- біологічні;
- суспільні;
- інформаційні і так далі

Залежно від числа елементів системи і зв'язків між ними розрізняють системи фіксованої (жорсткою) і змінної (керованою або змінною) структури.

Основні характеристики структури систем можуть пов'язані з ієрархічністю систем, числом рівнів(підсистем), характера взаємозв'язків між рівнями, ступіню централізації і децентралізації в управлінні, ознак розбиття системи на підсистеми;

Характеристики ефективності функціонування системи тієї або іншої структури: вартісна ефективність, надійність, живучість, швидкодія і пропускна спроможність, здібність до перебудови.

Безліч всіх вищестоящих і підлеглих підсистем по відношенню до даної називається вертикаллю.

Інформаційні зв'язки між системами різних рівнів прийнято називати вертикальними, а між підсистемами одного рівня – горизонтальними.

Важливими характеристиками системи є:

ступінь централізації;

норма керованості.

Ступінь централізації для двох суміжних рівнів оцінюється

відношенням

–

$$\alpha_i = \frac{i}{i-1}$$

де α_i – об'єм завдань відповідного i рівня (оцінюється кількістю інформації, що переробляється).

Система в цілому оцінюється ступенем керованості

$$\alpha = \sum_{i=1}^N \beta_i \alpha_i$$

де β_i – вагові коефіцієнти.

Норма керованості характеризує об'єм завдань, вирішенням яких може ефективно управляти керівник.

2.1 Рівні інформації. Дані

Не вся інформація однаково корисна. Іноді для пояснення якогось поняття необхідно написати багато тексту, а іноді для пояснення складних питань досить подивитися на просту діаграму. Для скорочення надмірності інформації були придумані математичні формули, креслення, умовні позначення, програмний код і так далі

В процесі розвитку інформаційних технологій, а також систем збору і зберігання даних — баз даних (databases), сховищ даних (data warehousing), і з недавніх пір, хмарних репозиторіїв, виникла проблема аналізу великих об'ємів даних, коли аналітик або управлінець не в змозі уручну обробити великі масиви даних і ухвалити рішення. Необхідно представити початкову інформацію в компактнішому вигляді, з якою може справитися людський мозок за прийнятний час.

Рівні інформації:

- початкові дані (сирі дані, історичні дані або просто дані) – необроблені масиви даних, отримувані в результаті спостереження за якоюсь динамічною системою або об'єктом і що відображають його стан в конкретні моменти часу;
- інформація – оброблені дані, які несуть в собі якусь інформаційну цінність для користувача; сирі дані, представлені в компактнішому вигляді (наприклад, результати пошуку);
- знання — несуть в собі якесь ноу-хау, відображають приховані взаємозв'язки між об'єктами, які не є загальнодоступними (інакше, це буде просто інформація); дані з великою ентропією (або мірою невизначеності).

Поняття даних. Визначення, класифікація

У широкому розумінні даними є факти, текст, графіки, картинки, звуки, аналогові або цифрові відео-сегменти.

Дані можуть бути отримані в результаті вимірювань, експериментів, арифметичних і логічних операцій.

Дані повинні бути представлені у формі, придатній для зберігання, передачі і обробки.

Дані – це необроблений матеріал, що надається постачальниками даних і використовуваний споживачами для формування інформації на основі даних.

Набір даних і їх атрибутів

На рисунку представлена двомірна таблиця, що є набором даних.

Об'єкт	Атрибут	Значення
яблуко	Вид	Макентош
яблуко	Колір	Червоний
яблуко	Кількість	100
апельсин	Вид	Valencia
апельсин	Колір	Оранжевий
апельсин	Кількість	200

Рисунок 2.1 – Двомірна таблиця, що є набором даних

Об'єкт описується як набір атрибутів. Атрибут - властивість, що характеризує об'єкт. Наприклад: колір очей людини, температура води і так далі Атрибут також називають змінною, вимірюванням, характеристикою.

Змінна (variable) – властивість або характеристика, загальна для всіх об'єктів, що вивчаються, прояв якої може змінюватися від об'єкту до об'єкту.

Значення (value) змінної є проявом ознаки.

Вивчення дуже великих об'ємів даних є дорогим процесом, що вимагає великих тимчасових витрат, а також неминуче приводить до помилок, пов'язаних з людським чинником.

Цілком досить розглянути деяку частину всієї сукупності, тобто вибірку, і отримати інформацію, що цікавить нас, на її підставі.

Проте розмір вибірки повинен залежати від різноманітності об'єктів, представлених в генеральній сукупності. У вибірці повинні бути представлені різні комбінації і елементи генеральної сукупності. Генеральна сукупність (population) – вся сукупність об'єктів, що вивчаються, що цікавить дослідника. Вибірка (sample) – частина генеральної сукупності, певним способом відібрана з метою дослідження і отримання висновків про властивості і характеристики генеральної сукупності.

Параметри – числові характеристики генеральної сукупності.

Статистики – числові характеристики вибірки.

Часто дослідження ґрунтуються на гіпотезах. Гіпотези перевіряються за допомогою даних.

Гіпотеза – припущення щодо параметрів сукупності об'єктів, яке повинне бути перевірене на її частині.

Гіпотеза – частково обґрунтована закономірність знань, призначена або для зв'язку між різними емпіричними фактами, або для пояснення факту або групи фактів.

Вимірювання – процес привласнення чисел характеристикам об'єктів, що вивчаються, згідно певному правилу.

В процесі підготовки даних вимірюється не сам об'єкт, а його характеристики.

Змінні можуть бути числовими даними або символічними.

Числові дані, у свою чергу, можуть бути дискретними і безперервними.

Дискретні дані є значеннями ознаки, загальне число яких звичайно або нескінченно, але може бути підраховано за допомогою натуральних чисел від одного до безкінечності.

Приклад дискретних даних. Тривалість маршруту тролейбуса (кількість варіантів тривалості кінцева): 10, 15, 25 мін.

Безперервні дані – дані, значення яких можуть приймати яке бажане значення в деякому інтервалі. Вимірювання безперервних даних припускає велику точність.

Приклад безперервних даних: температура, висота, вага, довжина і так далі.

Шкали

Шкала – правило, відповідно до яким об'єктам привласнюються числа. Існує п'ять типів шкал вимірювань: номінальна, порядкова, інтервальна, відносна і дихотомічна.

Номінальна шкала (nominal scale) – шкала, що містить тільки категорії; дані в ній не можуть упорядковуватися, з ними не можуть бути проведені ніякі арифметичні дії.

Номінальна шкала складається з назв, категорій, імен для класифікації і сортування об'єктів або спостережень за деякою ознакою.

Приклад такої шкали: професії, місто мешкання, сімейний стан.

Для цієї шкали застосовні тільки такі операції: рівно (=), не рівно ($\neq$).

Порядкова шкала (ordinal scale) – шкала, в якій числа привласнюють об'єктам для позначення відносної позиції об'єктів, але не величини відмінностей між ними.

Шкала вимірювань дає можливість ранжувати значення змінних. Вимірювання ж в порядковій шкалі містять інформацію тільки про порядок проходження величин, але не дозволяють сказати "наскільки одна величина більше іншої", або "наскільки вона менше іншої".

Приклад такої шкали: місце (1, 2, 3-й), яке команда отримала на змаганнях, номер студента в рейтингу успішності (1-й, 23-й, і так далі), при цьому невідомо, наскільки один студент успішніший за інше, відомий лише його номер в рейтингу.

Для цієї шкали застосовні тільки такі операції: рівно ($=$), не рівно ($\neq$), більше ($>$), менше ($<$).

Інтервальна шкала (interval scale) – шкала, різниці між значеннями якої можуть бути обчислені, проте їх відносини не мають сенсу.

Ця шкала дозволяє знаходити різницю між двома величинами, володіє властивостями номінальної і порядкової шкал, а також дозволяє визначити кількісну зміну ознаки.

Приклад такої шкали: температура води в морі вранці – 19 градусів, увечері – 24, тобто вечірня на 5 градусів вище, але не можна сказати, що вона в 1,26 разів вище.

Номінальна і порядкова шкали є дискретними, а інтервальна шкала – безперервною, вона дозволяє здійснювати точні вимірювання ознаки і проводити арифметичні операції складання, віднімання, множення, ділення. Для цієї шкали застосовні тільки такі операції: рівно ($=$), не рівно ($\neq$), більше ($>$), менше ($<$), операції складання ($+$) і віднімання ($-$).

Відносна шкала (ratio scale) – шкала, в якій є певна точка відліку і можливі відношення між значеннями шкали.

Приклад такої шкали: ціна на картоплю в супермаркеті вище в 1,2 разу, чим ціна на базарі.

Відносні і інтервальні шкали є числовими.

Для цієї шкали застосовні тільки такі операції: рівно ($=$), не рівно ($\neq$), більше ($>$), менше ($<$), операції складання ($+$) і віднімання ($-$), множення ($*$) і ділення ($/$).

Дихотомічна шкала (dichotomous scale) – шкала, що містить тільки дві категорії. Приклад такої шкали: Стать (чоловіча і жіноча).

Виводи. У цій частині лекції ми розглянули поняття даних, об'єкту і атрибуту, їх характеристики. Також ми обговорили типи шкал. Номінальна шкала описує об'єкти або спостереження в термінах якісних ознак. На один крок далі йдуть порядкові шкали, що дозволяють упорядковувати спостереження або об'єкти по певній характеристиці.

Інтервальні і відносні шкали складніші, в них можливе визначення кількісного значення ознаки.

2.3 Типи наборів даних

